

Igor Primorac: *Etika in seks*. Ljubljana: Krtina, 2002.

Le težko bi si drznili trditi, da bo poziv k poglobitvi zanimanja za metode analitične filozofije, s katerim Primorac v predgovoru k slovenski izdaji nagovori naše filozofe, v teh vzbudil kaj več kot le nujno, da ne rečemo skorajda že samo vljudnostno mero odobravanja. Saj ne, da bi bili naši filozofi – še zlasti imamo tu v mislih “mariborsko šolo” – tako zaverovani v lastne spoznanjske mehanizme, da bi se jim ne bilo vredno odzvati takšni navidez prijateljski gesti. Bolj kot to slutimo nekaj drugega: kar lepa bera aplikacij analitične filozofije (primer je denimo *Filozofija umetnosti* Božidarja Kanteta), ki so se imele pripetiti slovenski filozofiji, je bila bolj domiselna v svojem dosegu, pa hkrati vendarle bolj skromna, ko je prišlo do promocije lastnih stališč. Tudi političnih.

To seveda ne pomeni, da Primorac ne izpolni svoje obljube; bralca namreč dokaj prepričljivo vodi po smiselnih argumentacijah svojih stališč, ki vselej, vsaj, kar se vprašanja spolne morale tiče, ostajajo zvesta liberalnim nazorom. Zakaj se je potemtakem tako težko ogniti slutnji, da analitična metoda, svojim drugače povsem običajnim udeležbam pri interdisciplinarnih druženjih navkljub, le ni najbolj primerno orodje za analizo seksualnih praks? Eno je gotovo – Primorac je preveč fregejansko rigid, da bi povedal dovolj o sodobnih družbenopolitičnih tokovih, ki so vplivali na spremembe v odzivih na perverzijo, pedofilijo, posilstvo, in premalo interdisciplinarno zavezan predvsem antropologiji, psihologiji in semiologiji, da bi kar tako vsepovprek, meni nič tebi nič, neprestano ugovarjal sklicujoč se na seksualne prakse drugih kultur – za primer vzemimo poligamijo – nič pa povedal o verskem ozadju mnogozenstva in posledicah, ki jih to pušča na semantičnem obsegu pojmov, kot sta telo in užitek. Slednje dva pa Primorac s pridom uporablja, ko je potrebno postaviti ali zavreči kakšno izmed definicij seksa, seksualne perversije, pedofilije ipd. Ne pove denimo, kako se preoblikujejo naša zaznava, pojem in

vrednotenje telesa, ko v seksualnem odnosu *drugega* zamenjajo *drugi*, in kako se sploh vživeti v užitek, ko se mu odmaknjenemu od groznje stvarnika razdaja sleherno telo.

Ob povedanem vas bo večina verjetno pomislila, da je knjiga slaba. Kje pa, daleč od tega. Bo pa držalo, da je zaradi teh in podobnih pomanjkljivosti presneto predvidljiva. Kar gre knjigi rado na škodo, kajti kaj hitro bralcu misel poskoči od predvidljivosti k dolgčasu.

Začetek knjige je kar se da obetaven: uvodni del prvega dela namreč predstavi, kako daljnosežen, vse tja do Shopenhauerja – ko se je ta jel zanimati, zakaj pri vprašanjih spolne ljubezni nima nobenega omembe vrednega predhodnika – je moral biti vpliv metafizične tradicije, kako omalovaževano je bilo telo, vsako močno čustvo pa v nasprotju z ideali razumnega življenja. Nietzsche je pravilno ugotovil, da so morali biti filozofi resnično zgroženi nad čutnostjo nasploh, ko pa niti Heraklit, Platon, Spinoza in Descartes niti Leibnitz, Kant in Shopenhauer niso bili poročeni, misleč, da ta “gnusna zakonska zveza” pomeni oviro in prekletstvo na njihovi poti k višku. Izvzemši Shopenhauerja, ki se je domala navduševal nad poligamijo, jih je večina bolj ali manj begala vpeta med okvire konvencionalne spolne morale, te pa ponavadi raje pripišemo Akvinskemu in Avguštinu. Strnjeno rečeno, jih je večina – resda iz različnih vzgibov – odobraval “prokreacijski model seksa”. V skladu s to tradicijo je seks bil in marsikje še vedno je dovoljen le z namenom reproduciranja, in to seveda v monogamni zakonski zvezi, kjer prokreiranje še zdaleč ne pomeni preprosto spraviti človeško bitje na svet; prej gre za dolgotrajen proces vzajemnega vzgajanja otroka. Verjetno ni smiselno izgubljati besed o tem, da gre tu za etiko daljnosežne neenakosti med spoloma. Navsezadnje je v slovenščino prevedena odlična knjiga Ute Ranke Heinemann – *Katoliška cerkev in spolnost*, ki zadosti kritično odgovarja na vprašanja o neenakosti med spoloma, začenši z dogmatičnimi pravili, ki urejajo obdobje po morebitnem rojstvu deklice. Tudi Primorac z nekaj odločnimi potezami logično dokaže, da prokreacija pač ne more biti pravi (beri: božji) smoter seksa. “Seks kot prokreacija je le en seksualni ideal, ne pa prava etika seksa.” Vendar pa osnovni problem Primorčevih premetavanj logičnih premis ostaja ta: s sodobnimi pojavi kontracepcije, najnovejšimi biološkimi dokazi o plodnih dneh različnih živalskih vrst (statistično povprečje je bojda 2808 plodnih vs. 10296 neplodnih dni) udriha po krščanski morali Akvinskega in Avgušтина, ne zavedujoč se, da takratna morala teh zanjo obremenjujočih dokazov sploh ni mogla vzeti v obzir preprosto zato, ker jih še ni bilo. Pač pa je bila tam Aristotelova *Nikomahova etika*. O tej pa Primorac razlaga bore malo. Zakaj pri svojih rigidnih stališčih vztraja današnja katoliška dogma, pa je tudi prej sociološko vprašanje o religiozni instituciji kot pa stvar analitičnega znanstvenega diskurza.

Precej bolj učinkovito se Primorac spopade s tremi naslednjimi avtorji, njihovimi teorijami oz. definicijami seksa:

– Rogerjem Scrutonom kot zagovornikom ljubezenskega pojmovanja seksa,

– Robertom Solomonom, zagovornikom razlage seksa kot jezika, s katerim drugim sporočamo naša občutja in drže do njih samih (ker je verbalno izražanje takšnih čustev menda preveč abstraktno!?) in

– Alanom Goldmanom kot zagovornikom hedonističnega pojmovanja seksa.

Slednji je Primorcu še najbližje, saj je bil ravno Goldman prvi, ki se je pri pojmovanju seksa zatekel k svojim lastnim terminom ter se ob pomoči moralno nevtralnih pojmov prebil k analizi seksualnega užitka kot dobrine, češ, vse drugo – neverbalno komuniciranje, ljubezen, prokreiranje – so le možne rabe seksa ali njegovi dodatki, ne pa nekaj, kar pripada njegovi notranji naravi.

Toda zakaj ima potem Goldman takšne težave npr. z masturbacijo? Povsem jasno je, da je Akvinski omenjeno seksualno prakso vtaknil v isti koš kot homoseksualnost in zoofilijo, kajpak, to so grehi, ki vendar kršijo sam naravni red; zakaj pri Scrutonu masturbacija žali načelo osebnega zblizanja med partnerjema v pristnem ljubezenskem odnosu in zakaj Solomonu pomeni "nezmožnost ali zavračanje izrekanja tega, kar hočemo reči". A tudi Goldman masturbacijo, metanje na roko, če dovolite, označi za nadomestek, deviacijo. Rousseauju je ta seksualna praksa celo služila za žaljivo primerico s pisavo kot dopolnilom *logosu*. Kakršen si že bodi naslednji protargument, preprost ali pa celo obrabljen, vseeno je eden najboljših, ko imamo opravka z zagovorom masturbacije: kako lahko v nekem procesu vidimo nadomestek za drugega, ko pa se ta v obdobju našega odrasčanja začne šele petnajst ali ne vemo koliko že let pozneje. Poleg vsega pa pravijo, da večina moških doživlja intenzivnejše orgazme, ko gredo na sprehod sami; in nenazadnje, poznamo živalske vrste (npr. bonobi), ki jim tovrstna zadovoljitev ni prav nič tuja. Pravzaprav so do nje verjetno precej bolj indiferentne kot *homo culturalis*.

Kakorkoli že, Primorčeva prizadevanja so daleč najbolj namenjena prav temu, da se podre ločnica med "naravnim" in "nenaravnim" seksom. Ravno ta namreč napaja vse obsojajoče poglede, srepo zroč na leglo takšnih in drugačnih seksualnih perversij. Da je termin perversije potrebno opustiti, se z de Sadom strinja tudi Primorac, a kaj ko z nadaljnjim izčiščevanjem, nevtraliziranjem seksa na sebi, pride do točke, kjer ostane brez moralnih pravil in idealov. Ne pogosto, zgodi pa vendarle se, da ima Primorac nemajhne težave, ko mora biti kritičen do kakega pojava, ko bi vendarle moral izreči kakšno načelno grajo na temo pedofilije. Že, že, zelo prepričljivo zavrne osrednja prepovedna argumenta – prvič, seks z mladoletniki je zgrešen, ker ni sporazumen; drugič, za mladoletnike je škodljiv – dokaže namreč, da otroci niso neseksualna bitja, da je podoba stereotipnega pedofila v javnosti popolnoma sprta z realnim demografskim profilom, da gre v tem in tem odstotku primerov za otrokom netravmatično izkušnjo, vseeno pa na koncu doda le to, da nekateri drugi argumenti "zagotavljajo dovolj dobro podlago tako za njeno moralno obsojanje kot tudi za zakonsko prepoved".

Kaj hočemo – dobra knjiga, ki pa ji takrat, ko bi bilo najbolj potrebno s pestjo silovito udariti po mizi, kar nekako zmanjka odločnosti v zamahu. Tiste, iz principa.